

Ovidiu SAVU

RELATĂRI ALE ȘTIRILOR CULTURALE APĂRUTE ÎN „GAZETA TRANSILVANIEI” DIN ANUL 1924

Studiul următor este o continuare a materialului susținut anul trecut la sesiune, în care am prezentat unele din știrile și evenimentele culturale importante desfășurate în Brașov în perioada de după Marea Unire și până la începutul anilor '20 ai secolului al XX-lea.

Anul acesta, ne-am ocupat în special de anul 1924, unde, ca și în anii precedenți, sunt numeroase acțiunile culturale de la Brașov, aceste acțiuni fiind uneori coroborate cu știrile sociale sau politice ale acelor vremuri. Oricum, încă, știrile culturale apar pe primele pagini, fiind subiecte serioase și bine documentate de reporter sau de pseudo-anonim.

În primele zile ale anului 1924, subiectul principal de discuție rămâne problema modificării calendarului, fiind o continuare a dezbaterilor anilor 1922-1923. Primele numere ale „Gazetei ...” din anul 1924 sunt alocate mai mult problemelor social-politice și în mod special situației emigrației, care continuă și după Unire, și ne referim aici mai ales la emigrarea populației românești din Transilvania.

Titlul unui articol apărut în „Gazeta ...” din 2 ianuarie 1924 se numește chiar *Emigrarea populației din Ardeal*¹. Se întreabă și reporterul care sunt cauzele acestei migrații. Și cauzele acestei situații sociale. Dacă muncitorii industriali pleacă din cauza crizei economice, țărani o fac după împărțirea pământului, pentru că acesta tot nu ajunge. Iată ce spune un articol din epocă: „*Din Maramureș, unde pământul este puțin fertil, iar după aplicarea reformei agrare proprietarii au rămas tot ei stăpâni pe el, țărani sunt forțați a lua drumul țărilor străine, în special în Cehoslovacia, unde sunt apreciați ca foarte buni muncitori sociali*”.

Unul din primele articole sau evenimente culturale importante apare în numărul din 4 ianuarie 1924 și se referă la *Casina română*², în care avem un scurt istoric al acestei asociații românești și evoluția sa istorică. Totodată, se face apel la susținerea „Gazetei ...” din punct de vedere financiar și se face cunoscut prețul abonamentului pe un an, în valoare de 360 lei.³

Un eveniment important pentru comunitatea de atunci era un nou sport, apărut înainte de Unire, fiind de inspirație săsească, și anume, patinajul pe gheață, iar în numărul 4 din 1924 apare un articol interesant, intitulat *Festivalul costumat pe ghiață*⁴.

Un alt articol interesant este alocat *Cercului Analelor*, reprezentat la Brașov de Maria Baiulescu, Secțiunea Brașov.⁵

În pregătirea reformei învățământului se prezintă conferințele și discuțiile reformei învățământului de toate gradele, relatate de ministrul dr. Angheliescu.

În numărul din 10 februarie, un articol al expune situația săcelenilor, un scurt istoric a locurilor, situația din timpul războiului, fostul teatru de operațiuni militare.

Au loc și propuneri: „*împroprietărirea cu pământ a localnicilor și acordarea de subvenții constând în loturi de pământ și materiale de construcții – lemn, piatră, etc*”⁶.

Un subiect aparte și foarte disputat în tot anul 1924 a fost scandalul iscat de filmul erotic prezentat la Teatrul Național „Apollo”, 14 febr. 1924. Știrea foarte „gravă” se referă la un anunț legat de vizionarea filmului obscen, în care apare următoarea mărturie: „*În localul Teatrului Național din*

¹ „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, nr. 2 din 2 ianuarie 1924, p. 1.

² *Ibidem*, nr. 3 din 4 ianuarie 1924, p. 1.

³ *Ibidem*, p. 2.

⁴ *Ibidem*, p. 2.

⁵ *Ibidem*, nr. 5 din 27 ianuarie 1924, p. 2.

⁶ *Ibidem*, nr. 15 din 10 februarie 1924, p. 2.

*Braşov (Apollo) a rulat sâmbătă începând de la orele 11 noaptea un film, care în obscenităţi întrece orice închipuire omenească*⁷.

La Braşov, ca peste tot în România acelor vremuri, funcţionau mai multe societăţi culturale, mai mult sau mai puţin profesioniste, dar care şi-au lăsat amprenta asupra perioadei. Amintim aici Adunarea generală a societăţii „Lumina”, „Reuniunea Femeilor Române”, „Reuniunea de cântări şi gimnastică” etc.

Tot legat de Braşov şi împrejurimi, ar fi de amintit manifestările culturale din satele şi comunele din jurul oraşului. Astfel, într-un articol din 17 febr. 1924 se relatează un eveniment important din punct de vedere cultural petrecut la Tohanul Vechi, al cărui program „*frumos l-au executat copii din şcoală*” coordonaţi de directorul Traian Popa.⁸

Comemorarea de la Liceul „Andrei Şaguna”, legată de personalitatea lui Dimitrie Cantemir, precum şi o convocare a „Reuniunii Femeilor Române” apar reflectate în paginile „Gazetei ...” din februarie 1924.

Reluarea problemei filmului obscen prezentat la Braşov se va face în cel puţin 10 „foiletoane”!⁹

Tot în perioada respectivă, se ţineau la Braşov numeroase conferinţe, cele mai multe dintre ele fiind găzduite de Liceul „Andrei Şaguna”. Exemplificând, amintim pe cea a directorului liceului, Radu Prişcu.¹⁰

Un articol interesant, din martie 1924, ne aminteşte personalitatea complexă a Dr. Ioan Şenchea din Făgăraş, ucis în anii Primului Război Mondial¹¹.

Legat de viaţa cotidiană, avem un articol sugestiv la sfârşitul lunii februarie, în care ne este descris istoricul dansului „Romana”, care a avut „coregrafia” semnată de Iacob Mureşianu încă de la 1850. Acest dans de salon se va dansa în acea perioadă de doamne şi domni la balul Crucii Roşii¹², bal care se va relua des şi în diverse scopuri filantropice.

Un alt subiect sensibil în acei ani a fost alocat bisericii catolice din Bran, în care pe lângă un istoric al acelei biserici, se fac demersuri pentru ca acel lăcaş de cult să fie folosit de către ortodocşi, folosindu-se ca argument ritul majoritar al celor mai mulţi dintre românii din zonă şi lipsa unor biserici ortodoxe.¹³

Trecând din nou la burgul Braşovului, ar fi de amintit faptul că am întâlnit multe anunţuri de expoziţii de carte, desfăşurate în anul 1924. Inedit este faptul că aceste mici expoziţii de carte şi pictură se desfăşurau în curţile caselor. Un anunţ din martie 1924 localizează o astfel de expoziţie, intitulată „Klingsor”, pe Şirul Inului nr. 31-32, dar şi conferinţa istoricului Dr. Hans Wuhr.¹⁴

Perioada interbelică a fost una destul de dificilă din punct de vedere social- economic, mai ales după război sau în perioada crizei economice. Spre sfârşitul acestei perioade, România ajunge la o dezvoltare economică fără precedent, mai ales în preajma anilor 1937-1938. Dar în toată această perioadă situaţia studenţilor şi mai ales a celor care veneau din mediul rural era grea din punct de vedere social. Ca şi alte publicaţii din epocă, „Gazeta ...” va face apel la colectele publice pentru ajutorarea studenţilor. În martie 1924, dar şi pe parcursul aceluşi an, ni se relatează despre o astfel de acţiune de ajutorare a studenţilor nevoiaşi întreprinsă de cotidianul „Universul”¹⁵.

Deşi „Gazeta Transilvaniei” nu mai era de mult în proprietatea familiei Mureşenilor sau a cercurilor apropiate oraşului Blaj, acest ziar al tuturor românilor va sprijini acţiunile legate de

⁷ *Ibidem*, nr. 16 din 14 februarie 1924, p. 3.

⁸ *Ibidem*, nr. 17 din 17 februarie 1924, p. 2.

⁹ *Ibidem*, nr. 18 din 20 februarie 1924, p. 2.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 20 din 24 februarie 1924, p. 2.

¹¹ *Ibidem*, p. 3.

¹² *Ibidem*, nr. 21 din 27 februarie 1924, p. 2.

¹³ *Ibidem*, nr. 18 din 20 februarie 1924, p. 2.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 20 din 24 februarie 1924, p. 2.

¹⁵ *Ibidem*, nr. 21 din 27 februarie 1924, p. 2.

ajutorarea Școlilor Blajului și de însemnătatea istorică și culturală a „Micii Rome”. Astfel, în mai multe articole din anul 1924 se face apel de participare la Loteria Astei, care dorește „împodobirea Câmpului Libertății cu statui a pașoptiștilor, precum și a altor oameni de cultură valoroși”¹⁶.

În martie 1924 apare un articol interesant în „Gazeta”, o adevărată cronică de presă și analiză a presei culturale, intitulat *Revista Revistelor*. Se va discuta și comenta despre reviste ca: „Viața românească”, „Gândirea”, „Adevărul literar”. Sunt mai multe recenzii legate de activitatea literară a lui Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, Constantin Stere, Jean Bart, Onisifor Ghibu etc.¹⁷

Activitatea muzicală din brașov, dar și din țară sau străinătate, a fost reflectată deseori în paginile „gazetei”. Exemplificând, amintim adunările și convocările „reuniunii de cântări” din brașov, care erau bine organizate la vremea respectivă; dăm mai jos câteva din datele unei ordini de zi:

- Deschiderea adunării;
- Raportul Comitetului;
- Programul acțiunilor viitoare etc.

Dintre membrii de conducere cei mai importanți ai acestei Reuniuni îi amintim pe Tiberiu Brediceanu și Dr. Ioan Hozan.¹⁸

Tot legat de muzică, „Gazeta ...” va publica un articol dedicat turneului întreprins de maestrul George Enescu în Statele Unite ale Americii, în special în Cleveland; acest material are și un subtitlu sugestiv: *Glorii naționale*¹⁹.

Așa cum am amintit și mai sus, activitatea Astei va continua și în această perioadă, iar în primăvara anului 1924 a fost o conferință a Astei susținută la Liceul „Andrei Șaguna” de către prof. Simion Mehedinți, având ca temă minoritățile. Vor urma și alte conferințe ale Astei, ca aceea susținută de săceleanu Alexandru Lapedatu, având ca temă *Românii și secuii*²⁰.

Un subiect care va apărea cu predilecție în perioadă a fost feminismul, ilustrat și în paginile „Gazetei ...” din anul 1924, fiind convingător titlul *Feminismul în Vechiul Regat și Ardeal*. În acest articol se face un scurt istoric al luptei femeilor pentru egalitate cu bărbații. Ne este amintit demersul d-nei Emilian, soție de profesor universitar de la Iași, care, în anul 1895, a înaintat în Cameră o cerere privind drepturile femeii, semnată de 500 de doamne din oraș și împrejurimi. Tot în acest articol se pomenește și de o revistă numită „Educațoarele române”, precum și de înființarea la București în 1911 a „Ligii pentru drepturile femeii”.²¹

O chestiune sensibilă, referitoare la protestele săsești legate de discutarea legii învățământului, se regăsește în paginile „Gazetei ...” din 5 aprilie 1924.

Interesantă ni s-a părut și o idee a liceenilor din acea perioadă, privitoare la petrecerea timpului liber și cum se poate face rost de bani de vacanță. Astfel, avem titlul *Festivalul Liceului Real „Dr. Ioan Meșotă”*; pentru „strângerea de fonduri necesare excursiei de fine de an Liceul Real din Brașov a organizat un Festival care se va ține la Teatrul Național”²².

Așa cum se știe pentru acea perioadă, „Gazeta ...”, devine un organ de presă favorabil Partidului Național Român și Partidului Țărănesc care, peste doi ani, adică în 1926, vor fuziona. Pe fondul conflictelor politice din perioadă și mai ales al concurenței liberalilor cu național-țărăniștii, o personalitate ca Iuliu Maniu avea influență la Curtea Regală, deși nu în aceeași măsură ca liberalii. Astfel că, la campania de presă începută din iarnă și care chema la ajutorarea școlilor din Blaj, contribuie și Regele, care va dona 100.000 lei, o sumă importantă pentru acea vreme. Cele relatate

¹⁶ *Ibidem*, nr. 22 din 29 februarie 1924, p. 2.

¹⁷ *Ibidem*, nr. 23 din 2 martie 1924, p. 2.

¹⁸ *Ibidem*, nr. 24 din 5 martie 1924, p. 2.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 25 din 7 martie 1924, p. 2.

²⁰ *Ibidem*, nr. 26 din 9 martie 1924, p. 2.

²¹ *Ibidem*, nr. 34 din 28 martie 1924, p. 1.

²² *Ibidem*, nr. 38 din 6 aprilie 1924, p. 2.

le-am deslușit dintr-un articol semnat pe prima pagină a ziarului brașovean de către deputatul Gheorghe Popp. Titlul acestui articol este *Un gest regal și semnificarea lui*²³. Tot în acest număr al cotidianului, la pagina a doua, avem un articol dedicat împlinirii a 200 de ani de la nașterea filosofului german Immanuel Kant.²⁴

În lunile mai-iunie 1924 se vor desfășura la București diverse acțiuni culturale inițiate de Astra, iar în numărul din 4 mai 1924 al „Gazetei ...” găsim și un apel al Astei conținând programul manifestărilor de la sfârșitul lunii mai și început de iunie.²⁵ Tot în acest număr a ziarului ne este descrisă „Serbarea Junilor”, cu coborârea lor în Cetate, precum și numărul de călăreți al fiecărui grup de juri²⁶.

La sfârșitul lunii mai au loc la Brașov mai multe „Conferințe” pe teme religioase la care participă unii preoți din oraș; una dintre acestea, intitulată *Originea și evoluția sectelor religioase*²⁷, a fost susținută de părintele Podea, care va descrie aceste secte, va face un scurt istoric al lor și cum au apărut.

Feminismul este din nou reflectat în paginile acestui ziar în luna iunie, când are loc *Al V-lea Congres al Uniunii Femeilor Române. Federația Reuniunilor și Societăților de Femei ținut la Baia Mare în zilele de 15 și 16 iunie*. Acesta este titlul unui articol care conține și programul acestor acțiuni, rapoartele membrilor și planuri de viitor privind ajutorarea școlilor de fete.²⁸

Tot în acest număr al „Gazetei ...” apare un articol de presă dedicat dr. Aurel Mureșianu, cel care a continuat activitatea lui Barițiu și a lui Iacob Mureșianu la „Gazeta Transilvaniei”. Din articolul intitulat *Comemorarea lui Aurel Mureșianu* dorim să punctăm două pasaje care ni s-au părut mai relevante: „În dupămeaza zilei de 20 Iunie 1909 s'a stins din viață în Brașov unul dintre cei mai intransigenți luptători naționali, fostul director și proprietar al ziarului «Gazeta Transilvaniei», fericitul Aurel Mureșianu.

S-a stins după o luptă neîntreruptă închinată binelui neamului, luptând până în ultima clipă a viații sale cu graiul și condeiul pentru luminarea poporului și pentru întărirea conștiinței naționale sub regimul opresorilor seculari”²⁹.

La începutul lunii iulie, Astra pregătește acțiunile culturale dedicate *Centenariului lui Avram Iancu*³⁰. Se va întruni la Palatul Regal Comitetul de organizare a festivităților dedicate împlinirii a 100 de ani de la nașterea lui Avram Iancu.

În lunile iulie și august ale anului 1924 se va duce, în paginile „Gazetei ...” o adevărată campanie de presă împotriva lui Arsenie Vlaicu, cel care a condus publicația între anii 1916 și 1918, perioadă în care acest ziar al românilor a fost supus cenzurii de presă, iar articolele erau favorabile autorităților austro-ungare. Această campanie era declarată împotriva unui singur om, dar în ea au fost implicate și Mitropolia Ortodoxă de la Sibiu și biserica Sf. Nicolae. Titlul articolului este, de altfel, sugestiv: *Acțiunea demagogică a unui trădător de neam. Atentatul împotriva Bisericii și școlilor române din Scheii-Brașovului*³¹.

Tot în aceste luni de vară și toamnă ale anului 1924 vom întâlni o rubrică constantă ca apariție, numită „Știri și Varietăți”. În această rubrică avem informații despre sport, divertisment, cultură și educație. Exemplificând, amintim unele subtitluri: *De ce au câștigat americanii la jocurile olimpice, Cinci luni închisoare pentru un sărut, Scumpirea cărților de școală etc.*³²

²³ *Ibidem*, nr. 45 din 27 aprilie 1924, p. 1.

²⁴ *Ibidem*, p. 2.

²⁵ *Ibidem*, nr. 46 din 4 mai 1924, p. 3.

²⁶ *Ibidem*, p. 2.

²⁷ *Ibidem*, nr. 55 din 30 mai 1924, p. 1.

²⁸ *Ibidem*, nr. 63 din 22 iunie 1924, p. 3.

²⁹ *Ibidem*, p. 1.

³⁰ *Ibidem*, nr. 68 din 4 iulie 1924, p. 2.

³¹ *Ibidem*, nr. 85 din 2 august 1924, p. 1.

³² *Ibidem*, nr. 91 din 10 august 1924, p. 2.

Pe prima pagină a ziarului, cu știrile pomenite mai sus, avem un articol interesant pentru pasionații de istorie sau arhivistică, și anume, descoperirea a sute de scrisori aparținând lui Napoleon. Titlul acestui articol era *399 de scrisori de-ale lui Napoleon, găsite în arhiva ducelui de Bassano*³³.

Revenind la manifestările dedicate lui Avram Iancu, amintim un prim articol dedicat „Centenarului lui Avram Iancu”, din data de 16 august 1924, aflat pe prima pagină a „Gazetei ...”. În articol ne este descrisă activitatea lui Avram Iancu în timpul Revoluției de la 1848, ce a însemnat el și ce înseamnă în conștiința populară. Avem chiar și câteva cuvinte din testamentul lui Avram Iancu, din anul 1850: „*Unicul dor al vieții mele este să-mi văd națiunea mea fericită și ca după moartea mea toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare să treacă în folosul națiunii pentru ajutor la înființarea unei academii de drepturi*”³⁴.

Autorul articolului, care nu se semnează, ne descrie și o parte din programul acțiunilor culturale ce vor avea loc în mai multe zone din țară: „*La serbările aniversării centenarului nașterii lui Avram Iancu. Cari vor avea loc la sfârșitul acestei luni în Câmpeni, la Vidra și Cluj, se întrunesc reprezentanții Românilor din toate unghiurile țării. Însuși M. Sa Regele vine să prezideze marile serbări culturale ale Astrei și astfel să-l consacre pe luptătorul pentru lumină*”. Articole dedicate lui Avram Iancu și Revoluției de la 1848 se vor regăsi constant în paginile „Gazetei ...” din lunile septembrie și octombrie ale anului 1924.

Tot în luna septembrie a acestui an avem un articol semnat de parohul I. Prișcu, la rubrica „Pagini istorice”, având ca titlu: *Racoviștești îngropați la biserica Sfântul Nicolae din Brașov*: Articolul cuprinde un scurt istoric al relațiilor românilor din zona extracarpatică cu sașii din Brașov, bunele lor relații și legături comerciale și diplomatice. Sunt amintite câteva dintre domnițele și familiile de boieri înmormântați la Biserica Sf. Nicolae din Brașov. Iată ce ne scrie autorul în articolul pomenit mai sus: „*Locul lor de îngropare era sigur la biserica Sf. Nicolae din Schei, mai ales în timpurile când ea era singura biserică românească ortodoxă în Brașov. Cel mai vechi pribeag, despre care se presupune că ar fi fost înmormântat la noi, este domnul Laiotă Basarab, răposat la Brașov în decembrie 1480*”. Autorul articolului folosește și note de subsol, cu trimiteri la documente sau istorici și cărți cunoscute la vremea respectivă. Ne sunt amintiți și câțiva reprezentanți ai familiei Racovișă. Dacă ar fi să ne luăm după „Catastiful lămurit pentru gropile ce se află în Biserică”, putem afla o întregă istorie a familiei lui Constantin Brâncoveanu, Cantacuzino ș.a.³⁵

În paginile de mai sus am relatat o parte din știrile culturale din „Gazeta Transilvaniei” apărute în anul 1924, pe care le-am considerat mai importante. Aceste știri, multe dintre ele diversificate, își vor găsi ecoul în cel mai vechi ziar al românilor ardeleni, „Gazeta ...”, care, în perioada interbelică, va relata multe din prefacerile României Mari de după marele război. Suntem convinși că cercetările ulterioare legate de această temă, dar și altele, din alte surse documentare, vor îmbogăți cunoștințele noastre legate de activitatea cultural-artistică a perioadei interbelice la Brașov.

³³ *Ibidem*, nr. 92 din 12 august 1924, p. 1.

³⁴ *Ibidem*, nr. 96 din 16 august 1924, p. 1.

³⁵ *Ibidem*, nr. 115 din 24 septembrie 1924, p. 2.

Cultural News in the “Transylvanian Gazette” of 1924

Abstract

We found our study on the news and cultural events of the year 1924 illustrated in the pages of the old newspaper named “Gazeta de Transilvania” (“The Transylvanian Gazette”).

Following the cultural news after the Great Unification of Transylvania with Romania in 1918, we find that the year 1924 had a great significance from that point of view, socio-political news, economics, advertisements as well as cultural news being printed on the front page of the newspaper. “Gazeta de Transilvania” published announcements or commentaries on the concerts of the time, the banquets, conferences, magazines’ reviews or history and literature essays, so on and so forth.

The cultural news was from Braşov, but many of them were also from the rest of the country (from each of the Romanian historical provinces). There were published pages from the history of the area and the most notable historical events.

We mention here some of those events that reached the headlines, such as: the conferences held by well known professors and academicians, the scandal caused by a “porn” movie presented in Braşov, the support given to the schools in Blaj and the manifestations in the memory of Avram Iancu (at the 100 years anniversary of the birth of the 1848’s revolutionary). All those events and even more, tens and hundreds, are mirrored in the pages of this first newspaper of the Transylvanian Romanians.